МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту
“_____” _____ 2023 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **Прокопчук О.Т.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАХУВАННЯ

Виконала – студентка 2 курсу, групи 21м-ф освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Наливана Олена Григорівна

Науковий керівник – к.е.н., доцент
Власюк Світлана Анатоліївна

Умань – 2023

Реферат

на кваліфікаційну роботу **«Особливості управління ризиками з використанням економічних інструментів страхування»**
студентки факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
Наливаної Олени Григорівни

Страхування – механізм розподілу ризиків, який дозволяє людям і бізнесу, які зазнали збитків, отримати часткову компенсацію. Незважаючи на важливість ролі страхування в управлінні ризиками та – що більш тривіально – суми залучених грошей, функціонування цього сектору залишається відносно невідомим. Загальний об'єм роботи складає 53 сторінки, основна частина – 46. Робота містить 6 таблиць, 11 рисунки та 3 формули. Кількість використаних джерел – 45.

Метою роботи є дослідження основних науково-методичних підходів та практичних аспектів щодо оцінки та ефективного управління ризиками діяльності страхової компанії з використанням економічних інструментів страхування.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі управління ризиками, прийнятими на страхування.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні та практичні рекомендації щодо управління страховими ризиками з використанням економічних інструментів страхування.

У першому розділі роботи розглянуто дефініцію «страхування» як ключовий елемент стратегії управління ризиками

У другому – проаналізовано загальні показники страхового ринку України та проведено оцінку показників страхового ринку за видами страхування.

У третьому розділі запропоновано перспективні напрями управління ризиками з використанням економічних інструментів страхування

Анотація

В роботі розглянуто дефініцію «страхування» як ключовий елемент стратегії управління ризиками, проаналізовано особливості функціонування страхового ринку в Україні та запропоновано перспективні напрями управління ризиками з використанням економічних інструментів страхування.

Ключові слова: страховий ринок, страхові компанії, ризик, страхові премії, страхові виплати, страхові резерви.

The summary

The qualification paper considered the definition of "insurance" as a key element of the risk management strategy, analyzed the peculiarities of the functioning of the insurance market in Ukraine, and proposed promising directions for risk management using economic insurance tools.

Key words: *insurance market, insurance companies, risk, insurance*

premiums, insurance payments, insurance reserves.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. СТРАХУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ **6**

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ **13**

2.1 Загальні показники страхового ринку України 13

2.2 Оцінка показників страхового ринку за видами страхування 21

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАХУВАННЯ **33**

ВИСНОВКИ **46**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **49**

ВСТУП

Актуальність теми. У страхуванні, управління ризиками є важливим інструментом для компаній, що працюють у більш складному та вимогливому бізнес-середовищі. Сьогодні компанії більш схильні до ризиків, які потребують кращого запобігання та планування. Управління ризиками дозволяє краще протистояти цим викликам і бути в кращому положенні для отримання адекватної страхової пропозиції.

Як ефективно контролювати та запобігати відповідним ризикам у той час, коли масштаби страхової компанії розширюються, є проблемою, яку варто вивчати. Ризики, з якими стикаються страхові компанії, в основному включають ринкові ризики, кредитні ризики, страхові ризики, ризики політики, регуляторні ризики тощо. З огляду на це, поглиблене вивчення страхових ризиків має велике практичне значення для сприяння інтеграції української страхової галузі з міжнародною страховою індустрією, покращення страхового ринку, розвитку науки про управління ризиками, підвищення операційної ефективності національної страхової галузі та підвищення її конкурентоспроможності на ринку. Управління ризиками набуває все більшого значення в бізнесі та суспільстві загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управлінню ризиками страхової діяльності приділена значна увага вчених як в Україні, так і за її межами, зокрема П. Борн, А. Вагнер, С. Власюк, Н. Внукова, Т. Говорушко, О. Гвозденко, Ю. Журавльов, Т. Корнієнко, М. Мальований, М. Мних, О. Непочатенко, А. Полторак, О. Прокопчук, І. Сидорчук, Ю. Уланич, В. Фурман, Л. Чвертко, В. Шахов та ін. Вченими проведено значні дослідження щодо питань функціонування страхових компаній та розвитку ринку страхових послуг. Проте, виклики сьогодення: пандемія COVID-19, воєнний стан, постійна агресія з боку рф, впливають на діяльність страхового ринку низкою системних та специфічних ризиків, та потребують додаткового дослідження, оскільки управління ризиками з використанням економічних інструментів потребує постійного прогнозування щодо формування стратегії

розвитку.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження основних науково-методичних підходів та практичних аспектів щодо оцінки та ефективного управління ризиками діяльності страхової компанії з використанням економічних інструментів страхування.

Зазначена мета дозволяє виокремити наступні завдання:

– розглянути дефініцію «страхування» як ключовий елемент стратегії управління ризиками;

– проаналізувати загальні показники страхового ринку України;

– провести оцінку показників страхового ринку за видами страхування.;

– запропонувати перспективні напрями управління ризиками з використанням економічних інструментів страхування.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі управління ризиками, прийнятими на страхування.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні та практичні рекомендації щодо управління страховими ризиками з використанням економічних інструментів страхування.

У процесі дослідження, зважаючи на поставлені завдання, були використані такі загальнонаукові методи: експертних оцінок, аналіз і синтез (при визначенні порядку та особливостей управління ризиками), логічне узагальнення (при уточненні сутності досліджуваних економічних дефініцій), порівняльний аналіз, статистичний аналіз, моделювання.

Інформаційну і фактологічну базу наукового дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання діяльності страхових компаній, статистичні та аналітичні дані НБУ, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державного комітету статистики України, матеріали інформаційно-аналітичних видань, а також наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників з питань страхування та перестрахування.

РОЗДІЛ 1.
СТРАХУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Підприємницька діяльність як фізичних, так і юридичних осіб в тій чи іншій мірі зіштовхується з різноманітними ризиками внутрішнього і зовнішнього середовища, залежність від яких вливає на рівень ефективної діяльності. Ризик визначається як ймовірність події та її наслідків від економічної та політичної ситуації в країні, хоча ця величина мінлива, проте, зазвичай циклічна. Управління ризиками – це використання процесів, методів та інструментів для управління цими ризиками шляхом впровадження процесів, методів та інструментів для боротьби з наслідками подій, які визначені як такі, що становлять суттєву загрозу для бізнесу. Це може бути таким же простим, як виділення фінансових резервів для полегшення проблем з грошовими потоками, якщо вони виникнуть, або забезпечення ефективного резервного копіювання та процедур IT-підтримки для вирішення проблем із збоєм системи, так і страхування.

Все це, не означає, що в складних обставинах суб’єкт підприємницької діяльності повинен згорнути діяльність. Варто вжити заходів для мінімізації наслідків. Страхування підприємницьких ризиків широко представлено і популярно в європейських країнах. В Україні, такий напрямок тільки розвивається. А останні події і зовсім звели обсяг цієї сфери страхового ринку практично до нуля. Криза обмежує бізнес-одиниці у джерелах фінансування та можливостях здійснювати додаткові витрати. У той же час можна сказати: ті, хто свого часу подбав про страхування бізнес-ризиків, тепер у виграші. Так що в середньо-і довгостроковій перспективі у даного виду страхової діяльності є хороші перспективи [37].

Страхові відносини в Україні регламентуються Цивільним Кодексом України [40] і Законом України «Про страхування» [29], в яких закріплено перелік майнових інтересів, які підлягають страхуванню, обов'язкові умови

договору страхування. Затвердження конкретних правил та видача ліцензій покладено на Нацкомфінпослуг.

Страхування не зменшує ризики підприємницької діяльності, але його можна використовувати як фінансовий інструмент для захисту від збитків, пов'язаних з певними ризиками, які обумовлені в договорі страхування, підприємницька структура отримає певну фінансову компенсацію. Це може виявитися вирішальним для виживання підприємницької структури, наприклад, у разі пожежі, військових дій тощо. Деякі витрати не можуть бути застраховані, наприклад, шкода репутації компанії. Страхові компанії все більше хочуть доказів того, що ризиком керують. Перш ніж надати покриття, вони хочуть підтвердити, що існуючі процеси.

Страхові компанії дозволяють окремим особам або інвесторам усунути певні ризики. Таким чином, клієнти передають свої страхові ризики страховій компанії, яка, з іншого боку, повинна ефективно ними керувати, щоб уникнути катастрофічних сценаріїв, які можуть поставити під загрозу фінансовий стан компанії і, таким чином, зберегти її прибутковість.

Загалом, клієнт сплачує страхову премію, щоб мати право на компенсацію згідно з умовами договору страхування. Тип події, яка є підставою для компенсації, залежить від виду страхування, який вимагає страхувальник. Ми можемо говорити як про нефінансові ризики (страхування автомобіля), так і про фінансові ризики (наприклад, «своп кредитного дефолту»). Важливо розуміти, що страхові компанії намагаються правильно кількісно оцінити ризик, який вони беруть на себе, щоб визначити премію, яка накопичується разом із усіма преміями власників полісів і буде використана для компенсації компенсації, яку їй доведеться зробити, коли страхувальник відбувається подія. Ці накопичені премії тим часом поміщаються в активи з низьким рівнем ризику, такі як облігації, і вилучаються, коли виникає претензія. Одним словом, незалежно від страхувального ризику, основний принцип страхування однаковий.

Однією з особливостей страхування життя та пенсійних фондів є їх присутність у довгострокових інвестиціях. Оскільки вони покривають довгострокові ризики, за якими вони виплачують регулярну компенсацію, логічно, що страхувальники життя шукають дохід такого ж типу. Усі страхові компанії також обмежені регуляторними органами, які вимагають, щоб певна квота резервів була спрямована на ліквідні та безризикові інвестиції, зокрема казначейські облігації.

Хоча кожен сектор діяльності має свої особливості, більшість ризиків можуть мати численні наслідки, якщо ними не керувати належним чином (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Вплив фінансового ризику на бізнес-середовище

Страхування бізнес-ризиків стає дедалі розповсюдженим серед підприємницьких структур. Корпоративне страхування, особливо гостро постає під час кризи (як політичної, так і економічної), коли недостатньо резервів для провадження діяльності, кредитні ресурси досить дорогі в залученні, а інвестори та власники не можуть своєчасно фінансувати. Ризик у страхуванні бізнесу є можливістю того, що раптова або випадкова втрата може зашкодити продовженню діяльності та операцій компанії. Крадіжка,

пожежа, вандалізм, шахрайство, повені, судові процеси чи групові позови: може статися багато ситуацій, і кожна компанія повинна бути готова до них. Саме тому захист бізнес-одиниць за допомогою страхових інструментів слугує рятувальним кругом від банкрутства.

Страхова компанія повинна бути в змозі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками. Це залежить як від його власних коштів, так і від різних наявних активів. Рівень покриття (співвідношення між відповідним власним капіталом і капіталом платоспроможності) повинен бути більшим за 100%, що знову ж таки може бути проблематичним для страхових компаній.

Ще одна важлива проблема, пов’язана з поточними правилами андеррайтингу, полягає в тому, що страхування надзвичайно залежить від даних, відомих страховику, з одного боку, і страхувальнику, з іншого боку, щодо ризику, покритого договором. Зміни в інформації спостерігаються регулярно, що ставить під сумнів прогнози актуаріїв.

Як ми бачили раніше, актуарій оцінює ризик, заявлений підписником. Проте договір страхування може бути договором із послідовними ризиками. Його тривалість у часі вимагає певної гнучкості, оскільки ризик може розвиватися і, таким чином, змінювати результуючий підхід до ризику.

Складність для страховиків полягає в тому, що актуарії покладаються виключно на сумлінність декларації страхувальника, що дозволить, як було зазначено раніше, актуарію класифікувати ризик за категоріями, які він перелічує.

Тоді ризик на дату укладення договору може бути неправильно оцінений страхувальником або навіть змінюватися з часом, змінюючи ризик і таким чином роблячи прогнози актуаріїв застарілими.

Насправді певні обставини, що виникають під час дії договору, можуть стати обтяжливими: вони збільшують або ймовірність, або інтенсивність ризику.

- Найбільш поширеними є ті, що збільшують *ймовірність ризику.*

Наприклад, час від часу їздимо на машині на вихідні, але професійна

діяльність змушує нас використовувати його щодня, підвищується ризик нещасного випадку.

- Ті, що підвищують *інтенсивність ризику*: вони спричиняють збільшення важливості можливих претензій та їх фінансової ваги для страховика. Наприклад, професійне мультиризикове страхування, яке не покриває всю діяльність страхувальника. Це обставина, яка, якби вона була відома ретроспективно актуарію, призвела б або до відмови прийняти на себе ризик, або до вимоги сплати вищої премії.

Обставини, які підлягають оголошенню, це як ті, що тимчасово посилюють ризик, так і ті, що його зменшують. Але, як тільки загострення зникає, абонент відновлює право на початкову гарантію, і це поняття адаптації все ще складно реалізувати в страхових компаніях через значне управління, яке воно створює.

Коли ризик є надто важливим для взаємності страховика (промислові ризики, нафтопереробні заводи тощо), він використовує два методи розподілу ризиків, які можна застосовувати одночасно:

- **співстрахування**: яке складається з пропорційного розподілу того самого ризику між кількома страховиками,
- **перестрахування**: операція, за допомогою якої страхова компанія (цедент) страхує себе в іншій компанії (перестраховика або правонаступника) щодо частини ризиків, які вона взяла на себе.

Одним із найважливіших завдань страхової компанії в рамках своєї діяльності є ефективне управління ризиками, яким вона піддається під час страхування клієнтів. Ці ризики можна класифікувати наступним чином: актуарний ризик, систематичний ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, операційний ризик і юридичний ризик [43].

На страховому ринку України пропонуються такі класичні ризики страхування: страхування від вогню (пожежі і супутні йому ризики); страхування від стихійних лих (зі 110 використовуваних у світовій практиці в Україні діє 20); страхування ризику аварій, ушкодження водою в результаті

аварії систем водопостачання, каналізації чи пожежогасіння; ризик протиправної дії третіх осіб (крадіжка, грабіж, хуліганство, вандалізм, розбій та ін.). Виняток, як правило, становлять форс-мажорні ризики, що мають певні обмеження з покриття страховиками практично в усіх країнах. Вони пов’язані з веденням воєнних дій, масовими заворушеннями, зміною режимів влади, здійсненням терористичних актів [24].

У бізнесі страхування відіграє певну роль як система безпеки, але воно не звільняє компанію від її відповідальності належним чином керувати та знати ризики, яким вона може наражатися.

Система управління ризиками дозволяє страховій компанії ідентифікувати, вимірювати, контролювати, управляти та звітувати про ризики, яким вона піддається або може бути піддана, на індивідуальному та сукупному рівнях, а також про взаємозалежності між цими ризиками. Ця система управління ризиками інтегрована в організаційну структуру, процеси прийняття рішень та інформаційні процедури страхової компанії.

Якість системи управління ризиками є тим більш важливою, оскільки середовище для страхових компаній увійшло в стан перманентної потрійної кризи: зростання небезпек у реальному світі (природні катаклізми, кліматичні та технологічні ризики), зростання волатильності у фінансовій сфері і сильна невизначеність щодо нормативно-правової бази, пруденційної чи бухгалтерської.

Управління ризиками – це життєво важливий процес для підприємницьких структур і окремих осіб, щоб визначити, оцінити та керувати ризиками, яким вони можуть наражатися. Це допомагає мінімізувати потенційні збитки та фінансові втрати, пов’язані з цими ризиками.

Страхування відіграє ключову роль в управлінні ризиками, забезпечуючи фінансовий захист у разі непередбачених подій. Важливо розуміти відмінності між різними видами страхування, щоб вибрати той, який найкраще відповідає вашим потребам у управлінні ризиками. Кожен

вид страхування розроблено для покриття різних типів ризиків, який забезпечить найкращий захист у ситуаціях.

Управляючи ризиками за допомогою страхування, компанії та окремі особи можуть зменшити довгострокові витрати, пов'язані з непокритими збитками. Вони також можуть уникнути додаткових витрат, пов'язаних із судовими позовами та іншими фінансовими наслідками катастроф. Маючи адекватне покриття потенційних ризиків, підприємницькі структури та фізичні особи можуть уникнути значних витрат на ремонт або заміну пошкодженого чи втраченого майна у разі катастрофи. Правильне управління ризиками за допомогою страхування також може допомогти зберегти безперервність підприємницької діяльності, що має вирішальне значення для довгострокового фінансового успіху.

Таким чином, страхування може допомогти в управлінні ризиком, надаючи фінансову допомогу у випадку претензії, дозволяючи більш глибоку оцінку ризику та зменшуючи довгострокові витрати. Також, страхування забезпечує фінансове покриття економічних збитків і може бути використане для зміцнення фінансової стабільності підприємства чи особи. Це також може допомогти мінімізувати вплив на довгострокову платоспроможність і життєздатність. Незважаючи на те, що неможливо усунути всі ризики, план управління ризиками демонструє прагнення організації зменшити та запобігти збиткам. Наявність такої добре задокументованої програми може допомогти бізнесу отримати краще страхування та навіть отримати переваги від більш вигідних цін.

Підсумовуючи, страхування відіграє вирішальну роль у стратегії управління ризиками як юридичних, так і фізичних осіб шляхом захисту фінансових активів у разі непередбачених інцидентів та криз, таких як пошкодження майна, перерви в бізнесі, нещасні випадки, хвороби тощо. Страхування забезпечує фінансове покриття економічних збитків і може бути використане для зміцнення фінансової стабільності підприємства чи особи. Це також може допомогти мінімізувати вплив на довгострокову

платоспроможність і життєздатність.

РОЗДІЛ 2.
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

2.1. Загальні показники страхового ринку України

Страхування як фінансова галузь, займається управлінням ризиками суб'єктів господарювання (окремих осіб і юридичних осіб), при цьому виконує дві основні функції: саме покриття ризиків; і перерозподіл заощаджень, вивільнених таким чином, в економіці.

Основою страхування є уникнення ризику. Економічні учасники фінансового ринку неохоче йдуть на ризик, що перешкоджає інноваціям і сповільнює діяльність. Страхові компанії пропонують покрити ці ризики (точніше, покрити фінансову вартість цих ризиків) шляхом їх об'єднання. Принцип добре відомий: страхувальник сплачує регулярну премію, встановлену в договорі, і отримує компенсацію в разі збитку на умовах і в сумі, також визначеній у договорі. Страхувальники обирають впевненість щодо невеликих збитків замість невизначеності щодо великих збитків. Таким чином, людина зможе контролювати ризики свого життя, а компанія зможе інтегрувати вартість ризику у свій баланс шляхом мінімізації невизначеності.

У цьому процесі виникає вирішальний феномен: монетизація, або фінансіалізація, ризику. Страховик оцінює потенційну вартість збитку, а також ймовірність його настання. З цих двох даних він віднімає не лише суму премії, яку йому сплатить страхувальник, але й загальну суму, яку він сам повинен забезпечити, щоб мати можливість відшкодувати збиток, якщо він станеться. Таким чином, експертиза страхової компанії поширюється на дві сфери: управління ризиками та управління фінансами.

Серцем страхового бізнесу є ризик, а страховик виступає експертом з ризиків. У цьому відношенні ми можемо вважати, що на додаток до захисту від небезпек для життя, страховик також пропонує засоби для зменшення

самих ризиків, допомагаючи зрозуміти ризик і поширюючи ефективні методи та інструменти.

Для управління ризиками страхування використовує свій головний інструмент – статистику. Основним принципом є закон великих чисел. Для страхування автомобіля, наприклад, неможливо знати, коли застрахована особа потрапить у ДТП і наскільки серйозна. З іншого боку, ми знаємо частоту аварій у певній місцевості. Закон великих чисел говорить, що якщо «автомобільний» портфель включає достатню кількість страхувальників, то портфель матиме тенденцію поводитися як загальна середня кількість автомобілістів. Якщо ймовірність аварії в країні становить х% на рік, тоді ми знаємо, що х% портфеля постраждає від цієї шкоди – не обов'язково щороку, але в середньому. Таким чином, ми можемо мати приблизну оцінку розміру збитків за певні періоди [45].

Об’єднання ризиків – це принцип, згідно з яким усі страхувальники сплачують премії, щоб ті з них, хто зазнав збитків, отримали відшкодування. Цей принцип йде далі, об’єднуючи різні ризики між собою всередині страхової компанії (диверсифікація), а також об’єднуючи їх між страховиками (страховими пулами) і з перестраховиками. Диверсифікація дозволяє страховику зменшити обмеження на використання свого капіталу. Страхова компанія повинна гарантувати відшкодування всіх збитків, які вона покриває.

У кожній країні національні або регіональні регулятори визначають точні нормативні обмеження. Таким чином, частина капіталу блокується для створення резервів: компанія повинна інвестувати ці суми ліквідним і неризикованим способом (зокрема, у казначейські векселі), щоб бути доступними для погашення.

З липня 2020 року НБУ став регулятором страхового ринку України. Як регулятор НБУ ініціював прийняття нового Закону «Про страхування», який був прийнятий Верховною Радою України 18 листопада 2021 року, набрав чинності 19 грудня 2021 року та буде введено в дію 1 січня 2024 року.

Закон замінить нині діючий закон «Про страхування», який був прийнятий ще в 1996 році, проте наразі норми якого вже не відповідають сучасним тенденціям. В порівнянні з діючим законом нове регулювання є більш детальним, хоча варто зазначити, що деякі моменти все ж мають бути врегульовані підзаконними актами НБУ. Згідно з ними, змінюються вимоги до ліцензування страховиків, оцінки їх платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління й управління ризиками, припинення діяльності компаній та передавання страхового портфеля тощо. НБУ отримає право регулювати бухгалтерський облік їх господарських операцій за погодженням із Мінфіном. А також видавати методичні рекомендації щодо облікової політики. Закон запроваджує нові прогресивні підходи регулювання та нагляду за ринком страхування, які відповідають найкращим світовим та європейським практикам [32].

У 2020-2022 рр. ринок страхування ризиків розпочинає тренд на розвиток і трансформацію (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка показників страхового ринку України, 2018-2022 рр.

Стрімке зниження кількості страховиків на страховому ринку на 153 од. або на 119,5% за досліджуваний період (рис. 2.1) пояснюється тим, що

регулятор виводить страхові компанії, які не були активними, у випадку непрозорої структури власності, неподання звітності, недотримання нормативів, скарги від клієнтів. Орієнтовно 20% компаній добровільно відмовилися від ліцензій.

Варто відмітити, що ринок страхування поділяється на два окремі види діяльності: страхування життя та страхування, не пов’язане з життям. Страхування життя покриває ризики, пов'язані зі здоров'ям людей. Є три основні типи: смерть (страхувальник регулярно сплачує внески, а компенсація буде виплачена бенефіціарам(ам) за їх вибором у разі їх смерті); довголіття (застрахований платить внески протягом трудового життя, а після виходу на пенсію отримує компенсацію); інвалідність (застрахований платить регулярний внесок, який гарантує покриття його інвалідності, якщо вона настане). Однією з особливостей страхування життя є те, що воно також є заощаджувальним продуктом. Страхування, крім життя, по суті захищає майно та бізнес. Ці два типи страхування надзвичайно відрізняються за принципом роботи. Страхування, відмінне від страхування життя, поділяється на численні сфери знань (транспорт, сільське господарство, перерви в бізнесі, ядерна енергія тощо), які, по суті, є технічними, і тому їх легко адаптувати з однієї географічної зони на іншу, з одного ринку на інший (рис. 2.2).

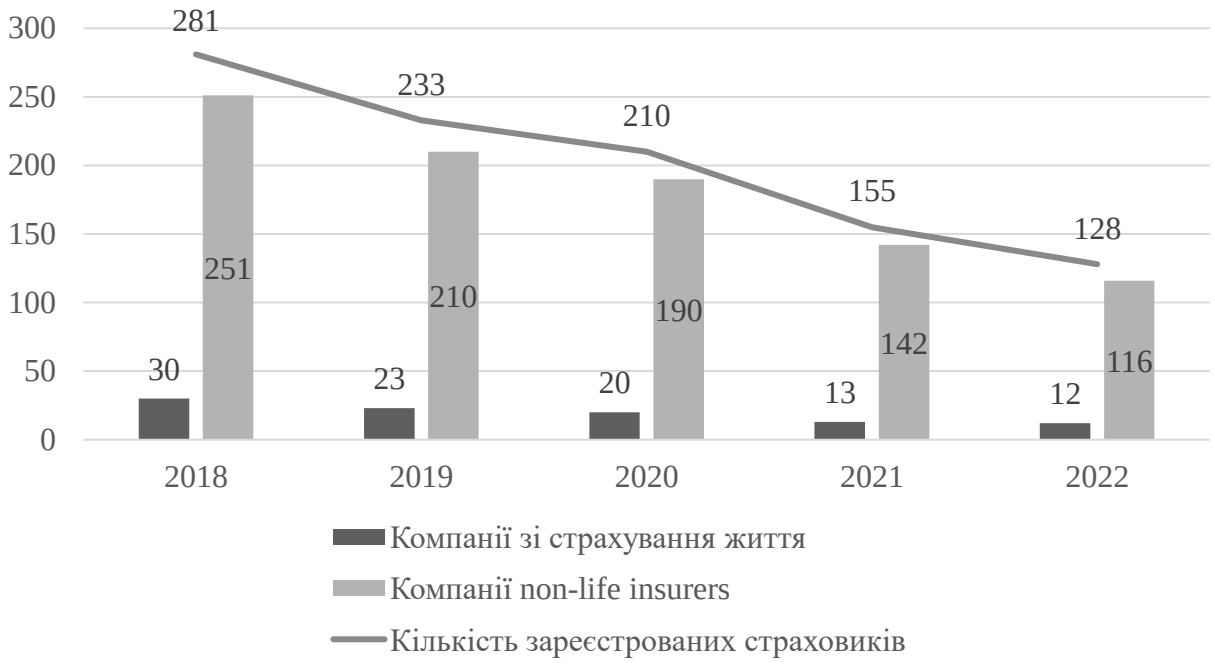

Рис. 2.2. Динаміка кількості зареєстрованих показників страхового ринку України, 2018-2022 рр.

Кількість страховиків ризику (рис. 2.2) non-Life insurers з ліцензіями за досліджуваний період знизилась із 251 до 116, або на 116,4%. Така ж тенденція і з компаніями зі страхування життя, кількість зменшилася на 18 одиниць, або на 150%.

З метою оцінки активності учасників страхового ринку розглянемо ситуацію, яка склалася з укладенням договорів (рис. 2.3).

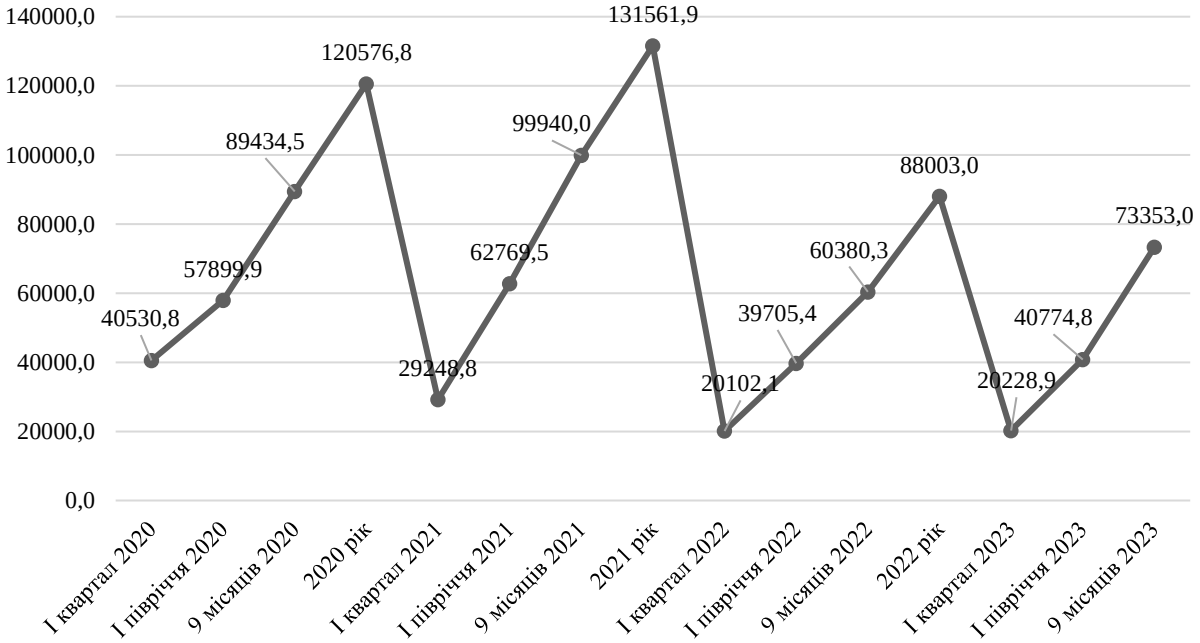

Рис. 2.3. Динаміка кількості укладених договорів страхування, тис. од.

Порівнюючи кількість укладених договорів страхування (рис. 2.3), варто відмітити, що за досліджуваний період спостерігається негативна тенденція: у І кварталі 2023 року відбулося зменшення на 20301,9 тис. од. або на 100,4 % порівняно з І кварталом 2023 року, у І півріччі 2023 року зменшення на 171125,1 тис. од. або на 42,0% порівняно з І півріччям 2023 року. Якщо порівнювати період за 9 місяців 2020-2023 року, то у 2021 році порівняно з 2020 роком збільшилася кількість на 10505,5 тис. од., або на 11,7%, у 2022 році зменшилася на 29054,2 тис. од., або на 48,1%, у 2023 році також зменшення на 16081,5 тис. од., або на 21,9%. Проте, якщо порівняти кількість укладених договорів за 9 місяців 2022 та 2023 рр., то вбачаємо тенденцію до збільшення на 12972,7 тис. од. або на 21,5%.

Отже, бачимо, що зацікавленість страхувальників в укладенні договорів в досліджуваному періоді, мала тенденцію до зростання, проте у 2022 році, військові дії на території України суттєво вплинули на результативність укладання угод.

Страхові премії визначаються ймовірністю того, що страхувальник зазнає збитків або непередбачених обставин на основі конкретних характеристик ризику, які розглядаються як показники потенційних збитків. Компанії, які вживають заходів для зниження ризику, швидше за все, спостерігатимуть зниження страхових премій (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка надходження валових страхових премій, 2018-2022, млн грн

Показник	**Період**					**Відхилення, +/–**
	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	
Валові страхові премії, з них:	49367,5	53001,2	45175,9	49708,0	39661,8	-9705,7
від страхувальників-фізичних осіб	18431,0	21632,0	22568,0	27912,0	24551,6	6120,6
від перестрахувальників	13588,4	12334,4	4201,8	1890,6	1131,6	-12456,8
від юридичних осіб	17348,1	19034,8	18406,1	19905,4	13978,6	-3369,5

Валові страхові виплати, з них:	12863,4	14338,3	14853,6	17958,3	13001,4	138,0
страхувальникам-фізичним особам	5830,5	6 618,1	6 914,4	8 919,7	7 028,5	1198,0
перестрахувальникам	2459,0	2508,2	453,0	341,1	176,8	-2282,2
Рівень валових виплат, %	26,1	27,1	32,9	36,1	32,8	6,7 пп

Загальний розмір валових страхових премій (табл. 2.1) на страховому ринку України зазнав зменшення у 2022 році порівняно з 2018 роком на 9705,7 млн грн. Значне зменшення валових премій відбулося за рахунок перестрахувальників майже в 12 разів. Військові дії на території України зумовили загальне зниження валових страхових премій в 2022 році порівняно з 2021 роком на 25,3%, в т.ч. від страхувальників-фізичних осіб на 13,7%, від перестрахувальників на 67,1%, від юридичних осіб на 42,4%. Загальний розмір валових страхових виплат також мав суттєве зниження у 2022 році порівняно з 2021 роком на 38,1%.

Водночас відношення страхових виплат до премій (рівень валових виплат), за досліджуваний період мало тенденцію до зростання і досягло рекордного значення у 2021 році 36,1%. Проте у 2022 році відбулося зменшення на 3,3%. Такий значний ріст ступеня виплат опосередковано підтверджує про посилення конкуренції за клієнтів, а з іншого боку, тенденція до зростання відносного рівня виплат призводить до загрози фінансової стійкості самих страхових компаній щодо страхування ризиків, оскільки погіршується їх спромога генерувати прибутковість та втримувати несталий баланс між обсягами страхових виплат та премій.

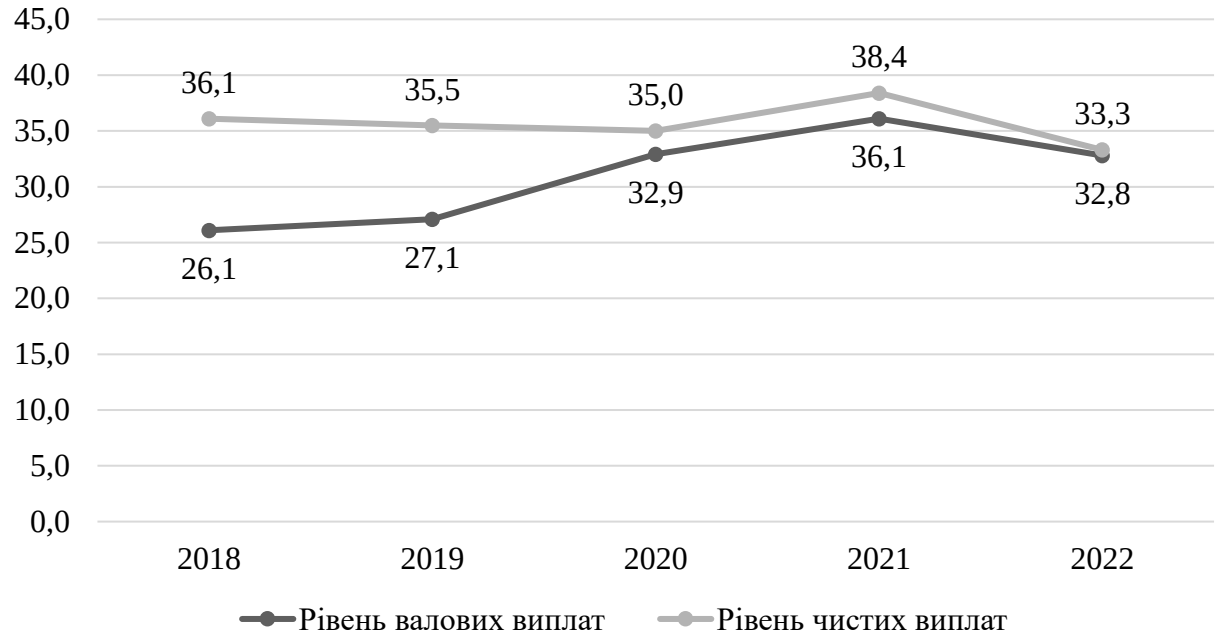

Рис. 2.4. Рівень валових виплат та рівень чистих виплат, %

Рівень чистих страхових виплат (відношення чистих виплат до чистих премій) перевищує рівень валових виплат (відношення валових виплат до валових премій) за досліджуваний період, оскільки при розрахунку не враховується частка страхових виплат, що сплачуються за договорами внутрішнього перестрахування ризиків на ринку. Із зазначених вище даних, розмір валових страхових премій від перестрахувальників та чистих страхових премій від перестрахувальників мають незначний відсоток у загальній структурі валових премій та виплат страхових компаній у 2022 році – 2,9% та 2,5% відповідно.

Щоб зрозуміти важливість відносин між страховиками та фінансовими ринками, ми повинні розуміти специфіку страхового сектору: він працює протилежними темпам порівняно з рештою економіки. Якщо компанії повинні спочатку інвестувати, щоб отримати прибуток, страхова компанія спочатку збирає премію, перш ніж мати претензії для виплати. Всупереч поширеній думці, співвідношення між зібраними преміями та виплаченим відшкодуванням не завжди є вигідним для страховика, особливо в сферах високої конкуренції, таких як страхування автомобілів. Тоді страховики

отримують більшу частину свого прибутку саме від інвестування готівки, доступної в період між сплатою премії та відшкодуванням претензії. На відміну від будь-якої підприємницької діяльності у страхових компаніях для визначення реального фінансового результату формують не лише специфічну систему фінансових показників, що містять дані про сукупність доходів та витрат страховика, а й створюють страхові резерви. Звідси виникає згадане вище питання нормативного визначення обов'язкових резервів (рис. 2.5).

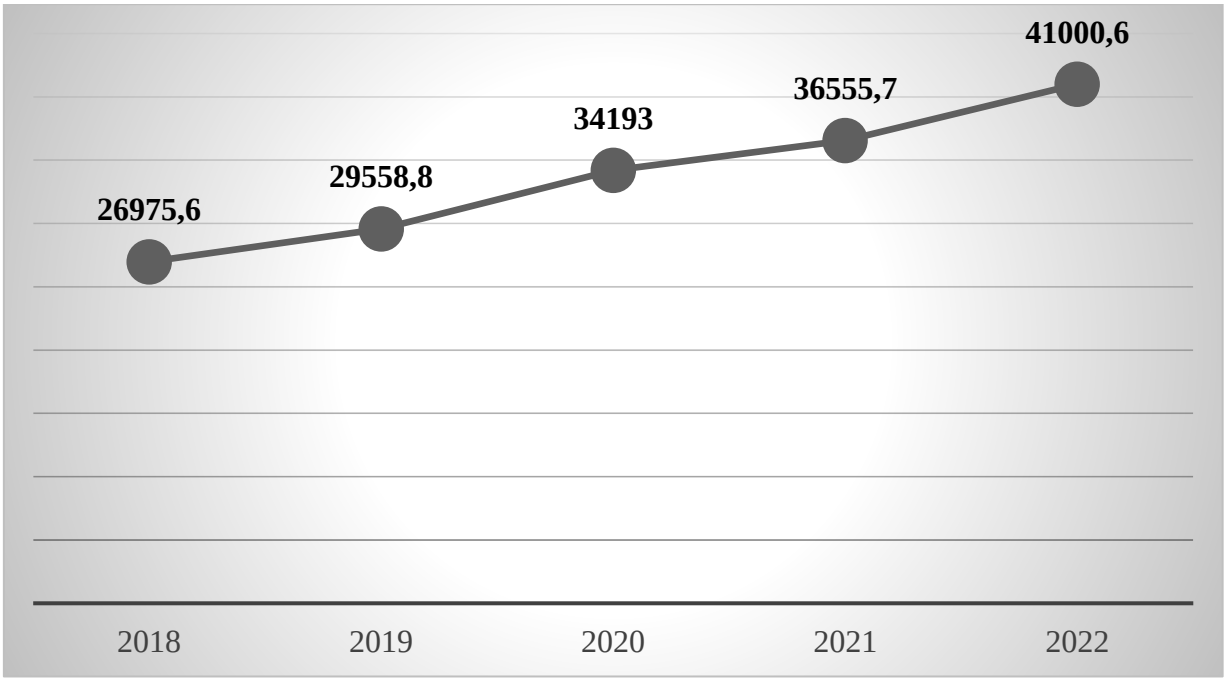

Рис. 2.5. Динаміка страхових резервів страхових компаній, млн грн

Страхові резерви, за досліджуваний період мають стрімку динаміку до збільшення на 52,0% в 2022 році порівняно з 2021 р., що свідчить про своєчасне забезпечення гарантій виплат страхового відшкодування і страхових сум.

У результаті страховий менеджмент, як загальний, так і фінансовий, змушений мати справу з ризиком нестачі зібраної страхової премії та сформованого страхового фонду на майбутні виплати за укладеними договорами страхування, тобто з ризиком неплатоспроможності. Цей ризик є специфічним для страхового бізнесу. З урахуванням цієї специфіки фінансовий менеджмент у страховому бізнесі можна визначити як

управління залученими і власними фінансами для досягнення стратегічної мети бізнесу при дотриманні нормативних вимог до фінансової стійкості страхової компанії [18].

Однак вплив страхування виходить далеко за межі економіки. Це дозволяє кожному жити безпечніше, менше піддаватися впливу життєвих примх. Страхування життя допомагає покращити доступ до медичної допомоги та сприяє профілактиці. Страхування цивільної безпеки пропонує гарантію в разі нещасного випадку для всіх громадян і таким чином сприяє миру та соціальній довірі. Таким чином, у певних секторах вона відіграє роль, яка доповнює роль держави.

2.2. Оцінка показників страхового ринку за видами страхування

Наявність ризиків у діяльності господарської бізнес-одиниці вимагає відповідного ризик-менеджменту для вирішення проблем управління ризиками. Ефективним методом управління ризиками є страхування, під яким слід розуміти систему економічних відносин, що включає сукупність форм і способів формування цільових засобів і їх використання для відшкодування збитків внаслідок різноманітних непередбачуваних негативних явищ (ризиків), а також як надання допомоги громадянам, коли в їхньому житті відбуваються певні події.

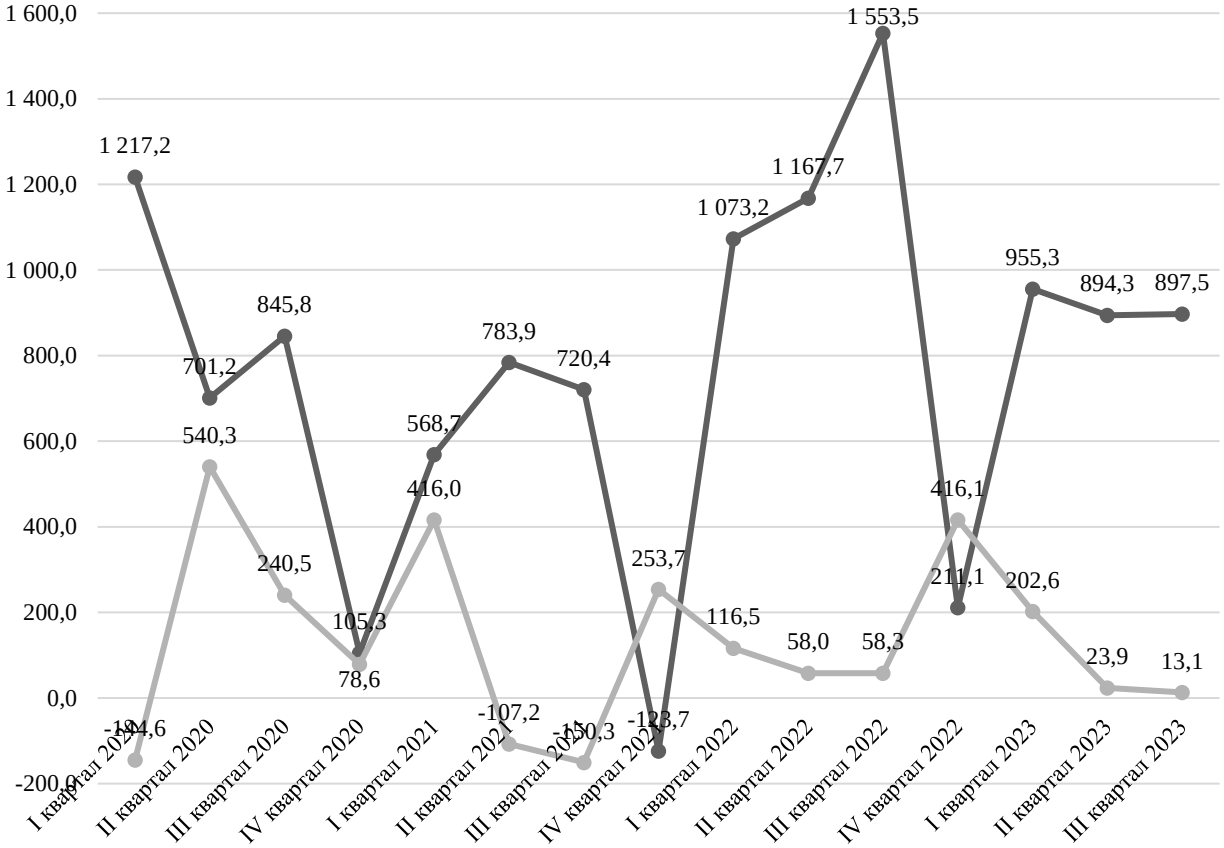

Рис. 2.6. Динаміка чистого прибутку та збитку страхових компаній України, млн грн

Варто відмітити, що прибуток та збиток отриманий при проваджені діяльності страховими компаніями мали нестійку тенденцію. Впливовими факторами на кінцевий результат діяльності страхових компаній стали військові дії, тимчасова окупація території України, а також вимушена еміграція населення з країни.

Різноманітні ризики притаманні для всіх сфер життєдіяльності людини і, як правило, їх реалізація призводить до великих непередбачених фінансових витрат. В Законі України «Про страхування» (стаття 6 і 7) чітко окреслено основні форми ризиків, які підлягають обов'язковому і добровільному страхуванню [29].

Добровільне страхування – вид страхування, доступний в Україні, який включає страхування майна, страхування здоров'я та страхування життя. Страхування майна покриває пошкодження або втрату майна, викликані

непередбаченими подіями, такими як пожежа, крадіжка або стихійні лиха. Медичне страхування покриває медичні витрати та забезпечує фінансовий захист у разі хвороби чи травми. Страхування життя забезпечує фінансову підтримку сім'ї страхувальника у разі його смерті. Ці види страхування не є обов’язковими, але можуть бути придбані добровільно фізичними особами або підприємствами.

У свою чергу обов’язкове страхування ініційовано державою і направлено на благо всього суспільства, і регламентується законом, і відоме як обов’язкове страхування цивільної відповідальності перед третіми особами, який покриває відповідальність страхувальника за збитки, заподіяні третім особам внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. Суб'єктами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є страхувальники та інші особи, відповідальність яких застрахована, страховики, а також потерпіла особа. Законодавчі акти визначають перелік об'єктів страхування, обсяг страхової відповідальності, норми та інші умови проведення обов'язкових видів страхування для всіх власників транспортних засобів в Україні та покликаний захистити права потерпілих у разі ДТП.

Додаткові види страхування в Україні включають туристичне страхування, страхування відповідальності тощо. Туристична страховка покриває медичні витрати, скасування поїздки та інші непередбачені події, які можуть статися під час подорожі. Страхування відповідальності покриває збитки, заподіяні страхувальником третім особам, такі як пошкодження майна або тілесні ушкодження. Інші види додаткового страхування можуть включати страхування домашніх тварин, спортивного інвентарю тощо. Наявність додаткових видів страхування може відрізнятися в різних страхових компаніях в Україні.

Розглянувши структуру видів страхування за 1 півріччя 2023 (рис. 2.7), варто відмітити, що найбільша сума страхових премій надійшла від страхування КАСКО (добровільний вид страхування автомобілів або інших транспортних засобів (вагонів, суден, літаків) від можливого збитку, угону) –

23,8%, ОСАЦВ (обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів при ДТП) – 18,2%, ДМС (добровільне медичне страхування) – 14,3%, Зелена картка (обов'язковий міжнародний страховий сертифікат, що має в усіх країнах уніфіковану форму) – 11,8% та страхування життя – 11,1%.

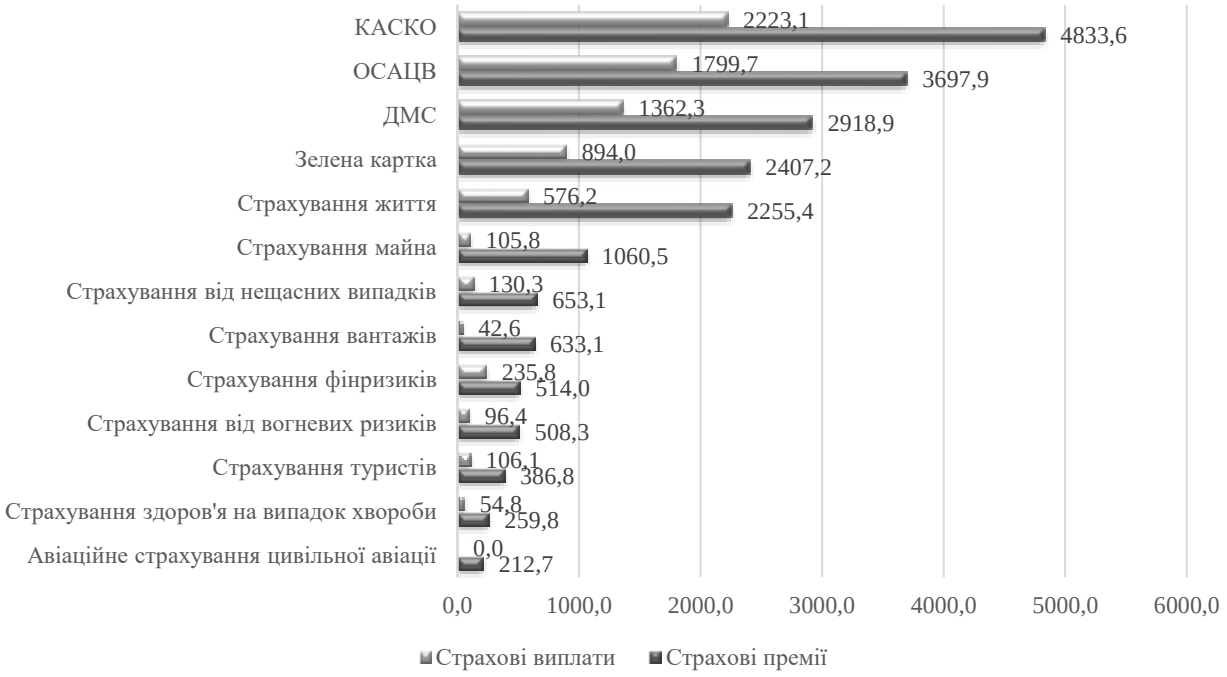

Рис. 2.7. Динаміка видів страхування за 1 півріччя 2023, млн грн [26]

Розглянувши надходження страхових премій в динаміці (рис. 2.8), варто відмітити, про збільшення надходження страхових премій за І півріччя 2023 року саме від автострахування.

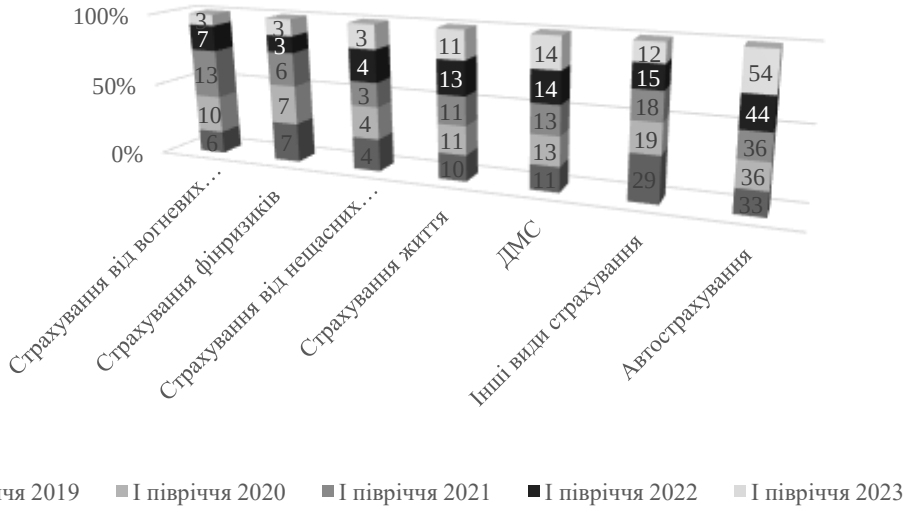

Рис. 2.8. Структура страхових премій видів страхування, % [26]

Розглянувши п’ять основних видів страхування, від яких найбільше надійшло страхових премій за досліджуваний період, варто відмітити, що лідерами стали надходження від КАСКО та ОСАЦВ (рис. 2.9).

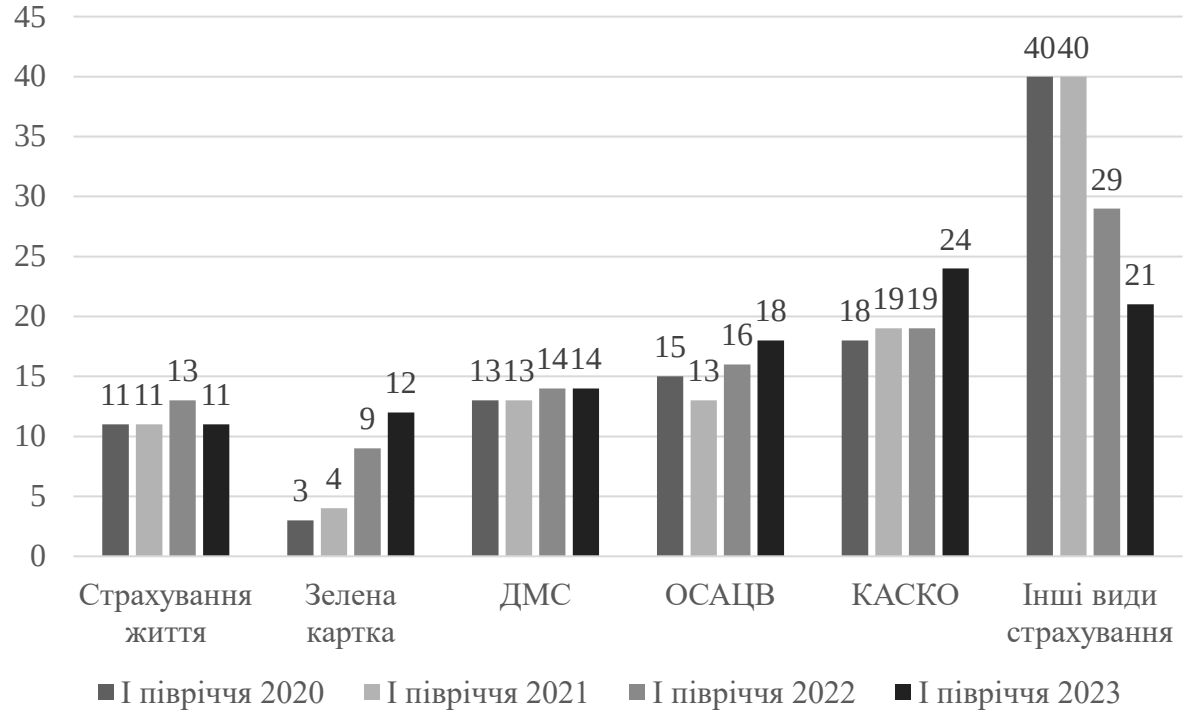

Рис. 2.9. Структура надходження основотворчих страхових премій, %

Першопричиною зростання страхових премій по КАСКО та ОСАЦВ є інфляція, яка вплинула на зростання вартості транспортних засобів, автозапчастин та ремонту в цілому. Другою причиною є відновлення кількості застрахованих транспортних засобів за цими видами.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців через війну понад 5 мільйонів біженців з України були зареєстровані для тимчасового захисту в Європі. Ті з яких, що виїжджали на автомобілях, – зобов’язані були придбавати страховий сертифікат «Зелена картка», без якого неможливо в’їхати на територію Європи. Також зріс обсяг міжнародних вантажних та пасажирських перевезень. Все це спричинило різке зростання попиту на Зелену картку [14].

Розглянемо рейтинг страхових компаній зі страхування КАСКО за 6 місяців 2023 року (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Рейтинг страхових компаній зі страхування КАСКО за 1 півріччя 2023 р.

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн.	Виплати, тис. грн.
1	ARX	837 037	383 669
2	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	666 869	306 120
3	УНІКА	443 695	208 652
4	УСГ	366 680	185 642
5	ТАС СГ	316 562	188 157
6	ВУСО	301 820	118 297
7	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	281 516	129 557
8	UNIVERSALNA	277 366	86 118
9	ІНГО	267 331	158 555
10	PZU УКРАЇНА	160 019	80 395
11	ВіДі - СТРАХУВАННЯ	139 061	49 317
12	КНЯЖА	124 011	48 619
13	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	65 736	28 722
14	ПЕРША	60 507	19 756
15	БРОКБІЗНЕС	53 985	21 779
16	АЛЬФА-ГАРАНТ	44 782	1 432
17	UPSK	35 583	15 737
18	ГРАВЕ УКРАЇНА	32 299	20 006
19	КРАЇНА	29 700	16 035
20	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	28 333	15 243
21	ОРАНТА	28 173	11 871
22	ЄВРОІНС УКРАЇНА	24 799	14 736
23	УЛЬТРА АЛЬЯНС	22 971	13 359
24	ГАРДІАН	21 529	9 874
25	САЛАМАНДРА	10 961	8 348
.	ВСЬОГО	4 641 322	2 139 995

Лідером на ринку страхування КАСКО є компанія «АРКС» – українська страхова компанія, утворена 2007 року під назвою «АХА Страхування». 2018 року увійшла до складу канадської страхової групи Fairfax Financial Holding [1]. В І півріччі 2023 року обсяг отриманих страхових премій по страховій компаній становив 18%, страхові виплати – 17,9% від загального обсягу страхування КАСКО.

Розглянемо рейтинг страхових компаній зі страхування ОСАЦВ за 6 місяців 2023 року (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рейтинг страхових компаній з ОСАЦВ за 1 півріччя 2023 року

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	ТАС СГ	496 616	233 691
2	ОРАНТА	435 725	173 474
3	КНЯЖА	298 756	106 849
4	УСГ	243 198	94 479
5	PZU УКРАЇНА	182 229	85 425
6	ЄВРОІНС УКРАЇНА	169 716	87 803
7	ВУСО	159 524	78 123
8	ГАРДІАН	154 296	73 207
9	АЛЬФА-ГАРАНТ	138 996	79 803
10	ОБЕРІГ	130 201	82 493
11	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	130 077	67 412
12	ARX	124 471	50 062
13	ІНГО	117 518	52 440
14	УНІКА	113 041	65 398
15	ЕТАЛОН	90 934	42 273
16	UPSK	83 688	45 596
17	UNIVERSALNA	61 445	34 109
18	САЛАМАНДРА	60 938	19 815
19	ПЕРША	57 883	26 426
20	КРАЇНА	57 036	18 976
21	БРОКБІЗНЕС	56 077	31 406
22	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	29 726	12 808
23	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	28 321	12 319
24	АСКО-ДОНБАС ПІВНІЧНИЙ	20 371	12 029
25	ГРАВЕ УКРАЇНА	16 234	11 572
26	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	5 670	4 805
.	ВСЬОГО	3 462 686	1 602 792

Лідером на ринку страхування ОСАЦВ є АТ «СГ «ТАС» – 14,3%, яка посідає провідні позиції на ринку страхування України як за кількістю укладених договорів страхування та залучених за ними премій, так і за обсягом виплачених відшкодувань. Компанія має ліцензії Нацкомфінпослуг на здійснення 38 видів страхування та пропонує своїм клієнтам понад 100

різноманітних страхових продуктів, розроблених з урахуванням актуальних потреб клієнтів. Регіональна мережа компанії включає в себе майже 600 офісів продажів [2].

Розглянемо рейтинг страхових компаній з добровільного медичного страхування за 6 місяців 2023 року (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Рейтинг страхових компаній з добровільного медичного страхування за 1 півріччя 2023 року

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	УНІКА	604 635	266 772
2	ІНГО	395 019	222 986
3	UNIVERSALNA	345 092	82 685
4	ARX	332 630	122 231
5	ВУСО	197 212	102 721
6	УСГ	174 720	118 681
7	ТАС СГ	134 630	60 841
8	PZU УКРАЇНА	104 952	54 527
9	КРАЇНА	69 000	44 647
10	КНЯЖА	68 730	38 250
11	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	60 504	24 843
12	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	57 218	23 749
13	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	55 071	35 519
14	ЄВРОІНС УКРАЇНА	51 599	22 183
15	UPSK	35 493	10 651
16	ОБЕРІГ	21 416	159
17	ПЕРША	13 495	5 623
18	ОРАНТА	10 776	1 704
19	УЛЬТРА АЛЬЯНС	9 251	3 965
20	БРОКБІЗНЕС	6 660	2 777
21	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	5 327	3 343
22	САЛАМАНДРА	4 011	3 597
23	ГРАВЕ УКРАЇНА	2 253	1 185
24	ЕТАЛОН	1 848	2 613
25	АЛЬФА-ГАРАНТ	1 052	490
.	ВСЬОГО	2 762 595	1 256 742

Страхова компанія, яка отримала 21,9% страхових премій в структурі – Страхова компанія «УНІКА», компанія з високим рівнем надійності. UNIQA Insurance Group є однією з провідних страхових груп на своїх основних ринках в Австрії та Центральній й Східній Європі. 21 300 співробітників і ексклюзивних партнерів з продажу обслуговують понад 15,5 мільйонів клієнтів в 17 країнах Європи. В Україні UNIQA Insurance Group представлена небанківською фінансовою групою УНІКА Україна, до якої входять страхові компанії «УНІКА» (non-Life) та «УНІКА Життя» (life). Понад 1 тис. співробітників УНІКА в Україні обслуговують близько 1 мільйона страхових полісів [39].

Загальне охоплення медичним обслуговуванням є глобальним пріоритетом охорони здоров'я, а доступ до послуг охорони здоров'я є одним із найважливіших компонентів соціального забезпечення. Пандемія COVID-19 знову підкреслила необхідність загального доступу до доступної медичної допомоги. Доступний, ефективний і справедливий доступ до якісної медичної допомоги необхідний для підтримки та покращення здоров'я, а також для уникнення фінансових труднощів. Доступ до якісної медичної допомоги необхідний для запобігання непотрібним стражданням і досягнення основних цілей соціальної справедливості. Пов'язаний із метою рівних можливостей, цей доступ має вирішальне значення для підтримки функціональних можливостей людей і надання їм можливості використовувати широкий спектр можливостей, які пропонує суспільство.

Медичне страхування – це механізм передоплати та об'єднання ризиків для покриття медичних витрат, пов'язаних із захворюваннями. Ці витрати можуть бути пов'язані з витратами на госпіталізацію, ліки чи медичні консультації. Соціальне та державне медичне страхування може сприяти справедливому доступу до медичної допомоги та захистити людей від фінансових ризиків, пов'язаних із хворобою. Збереження або розширення загального охоплення медичним обслуговуванням виявилося критично важливим, особливо під час пандемії COVID-19. Проте вдосконалення та

інноваційні рішення необхідні для забезпечення доступу до якісної медичної допомоги для всіх.

Надання медичних послуг та методи їх фінансування мають значний вплив на людей, які отримують до них доступ і отримують користь від медичного страхування. У той час як національні системи медичного страхування забезпечують повний і справедливий доступ до медичних послуг у багатьох країнах, їх впровадження створює кілька проблем.

Розглянемо рейтинг страхових компаній з міжнародного страхування Зелена картка за 6 місяців 2023 року (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Рейтинг страхових компаній з міжнародного страхування Зелена картка за 1 півріччя 2023 року

№	Страхова компанія	Платежі, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	УСГ	508 344	288 677
2	ГАРДІАН	425 772	96 041
3	ТАС СГ	331 544	106 379
4	КНЯЖА	302 457	59 371
5	PZU УКРАЇНА	176 741	38 731
6	ПЕРША	158 885	64 456
7	ІНГО	140 848	67 698
8	ВУСО	126 866	79 085
9	ОРАНТА	90 047	54 524
10	ARX	61 931	6 811
.	ВСЬОГО	2 323 435	861 772

ПАТ «СК «Українська страхова група» – українська страхова компанія зі штаб-квартирою в Києві. Входить до австрійської страхової групи «Vienna Insurance Group» посіла 1-е місцк в рейтингу з міжнародного страхування Зелена картка за 1 півріччя 2023 року – 21,9%.

У першому півріччі 2023 року кількість укладених договорів страхування цивільної відповідальності автовласників за кордоном «Зелена картка» склала 784,8 тис., що на 9% перевищує показник відповідного періоду 2022 року. У порівнянні із першим півріччям 2021 року кількість

договорів, укладених у січні-червні 2023 року, зросла на 138%. Сума премій за такими договорами у першому півріччі цього року становила 2,5 млрд грн (зростання на 60% у порівнянні з першим півріччям 2022 року та на 228% до того ж періоду 2021). За договорами міжнародного страхування врегульовано 7 118 вимог (зростання на 161% до того ж періоду 2022 року та на 186,3% до січня-червня 2021) на суму 21,9 млн євро (+206,8% та +264,9% відповідно) [28].

Такі темпи зростання обумовлені значною кількістю автовласників, які змушені були виїхати за кордоном через повномасштабну російську агресію на території України, та все ще зостаються за межами країни.

Отже, страховий захист можна розглядати в наступному контексті:

– майнове страхування, яке передбачає відшкодування збитків, пов’язаних із втратою або пошкодженням матеріальних благ;

– особисте страхування персоналу, яке гарантує виплату конкретної суми на випадок смерті, втрати працездатності, хвороби, досягнення певного віку та ін.;

– страхування відповідальності, яке покриває відшкодування фізичної шкоди, завданої страхувальником особистості чи майну фізичної особи, а також шкоди, заподіяної юридичній особі.

Страхування фінансових ризиків – вид майнового страхування, що покриває ризик втрати або неотримання прибутку. Національний банк України працює над створенням в Україні платоспроможного, стабільного та конкурентоспроможного страхового ринку, який забезпечить належний захист населення та бізнесу. Розуміння різних доступних видів страхування ризиків має вирішальне значення для фізичних осіб і компаній в Україні, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо своїх потреб у страхуванні.

Страхування ризиків є важливим як для фізичних осіб, так і для бізнесу в Україні, оскільки забезпечує фінансовий захист від непередбачених подій, які можуть призвести до значних збитків. Цей захист особливо важливий для підприємств, які стикаються з різними ризиками у своїй повсякденній

діяльності, такими як стихійні лиха, крадіжки та позови про відповідальність. Крім того, нещодавнє впровадження дистанційної страхової оцінки в Україні дозволяє більшій кількості постраждалих у ДТП отримати страхову виплату без необхідності виклику представників на місце ДТП, що робить страхування ризиків більш доступним для фізичних осіб. Надаючи фінансовий захист від непередбачуваних подій, страхування ризиків дозволяє фізичним особам і підприємствам в Україні працювати з більшим спокоєм і фінансовою безпекою.

Отже, управління ризиками є процесом виявлення, оцінки та контролю фінансових, правових, стратегічних ризиків і ризиків безпеки для капіталу та прибутку підприємницьких структур, які можуть походити з багатьох джерел, включаючи фінансову невизначеність, юридичні зобов'язання, помилки стратегічного управління, аварії та стихійні лиха. Якщо непередбачувана подія застане бізнес-одиницю зненацька, вплив може бути незначним, наприклад невеликий вплив на накладні витрати. Однак у гіршому випадку це може виявитися катастрофічним і мати серйозні наслідки, наприклад, значний фінансовий тягар або навіть закриття бізнесу. Щоб зменшити ризики, компанія повинна запровадити ресурси для зменшення, моніторингу та контролю впливу негативних подій, одночасно оптимізуючи позитивні події. Страхові компанії, постійно вдосконалюються, зокрема щодо підвищення стійкості ланцюгів постачання, покращення стратегії безперервності діяльності бізнес-одиниць та посилення контролю з кібербезпеки. З огляду на події 2020-2023 років, необхідність вживати заходів для підвищення стійкості та мінімізації ризиків є головними завданнями компаній. Послідовний, системний та інтегрований підхід до управління ризиками може допомогти визначити, як найкраще ідентифікувати значні ризики, керувати ними та зменшувати їх.

РОЗДІЛ 3.
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАХУВАННЯ

Війна, що триває в Україні, спричиняє значні руйнування, завдає шкоди майну та інфраструктурі, викликає кризові явища в економіці. Природним є прагнення фізичних і юридичних осіб завчасно уникнути збитків, заподіяних унаслідок дії сторонніх обставин, до яких належить, і війна.

До універсальних способів мінімізації ризиків традиційно належить страхування. Разом з тим, війна та бойові дії вносять принципові корективи і до стану справ у сфері страхування.

Правовий режим воєнного стану передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб. При цьому самий лише факт запровадження воєнного стану не впливає на чинність будь-яких правочинів, у тому числі договорів страхування – всі права й обов'язки сторін залишаються чинними (з нижченаведеними застереженнями).

Війна в Україні належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), завдала серйозної шкоди, знищила майно та інфраструктуру, а також спровокувала явище економічної кризи. Природно, фізичні та юридичні особи намагатимуться заздалегідь уникнути втрат, викликаних зовнішніми обставинами, наприклад, війнами.

Страхування традиційно було одним із поширених методів мінімізації ризиків. Водночас війна та бойові дії докорінно змінили умови в страховій галузі. Правовий режим воєнного стану передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб. При цьому введення воєнного стану не впливає на

дійсність будь-яких правочинів, у тому числі договорів страхування – усі права та обов'язки сторін залишаються дійсними (із застереженнями).

Страхова діяльність є однією з послуг, яка приносить величезні фінансові прибутки економіці. Це техніка для покриття ризиків фінансових втрат, які можуть вплинути на майно фізичної чи юридичної особи в результаті виникнення випадкової події, яка безпосередньо впливає на особу, наприклад хвороби, інвалідності, нещасного випадку на виробництві або навіть смерті; і його здатність генерувати дохід і купівельну спроможність, що дозволяє йому жити та підтримувати своїх близьких.

Страхування не створює винятків у разі форс-мажорних обставин – сторони договору страхування можуть посилатися на вплив ситуації як на підставу для звільнення від відповідальності за невиконання умов договору (відповідні форс-мажорні обставини) Насправді, страхові контракти завжди містять положення, пов'язані з війною). Частина 1 статті 991 Цивільного кодексу та частина 1 статті 26 Закону «Про страхування» передбачають різні обставини, за яких страховик має право відмовити у виплаті страхових виплат. Водночас цей перелік не є вичерпним, і договором можуть бути передбачені інші підстави для відмови у виплаті страхових виплат без порушення законодавства. На практиці страхові компанії включають інші причини відмови у страхових виплатах у своїх правилах страхування, зокрема причини, пов'язані з війною. Так, страхова компанія відмовляється заздалегідь покривати ризик збитку внаслідок бойових дій - наприклад, якщо застраховане майно пошкоджено або знищено через військові дії (влучанням куль, снарядів тощо) така шкода не покривається страховиком.

Страхування від війни існує на ринку як окремий продукт, але в останні роки не набуло широкого поширення через високу вартість. З 2014 року страхові компанії включили в свої договори ще один «військовий» пункт – на ворожих територіях і на окупованих територіях України договори страхування взагалі не діють. Це означає, що будь-яка подія (незалежно від того, спричинена воєнними діями чи не залежить від неї) не підлягає

страхуванню, якщо вона сталася в зоні бойових дій або на неконтрольованій урядом території. З початку російського вторгнення найбільша страхова компанія України підтвердила дійсність договору страхування та зобов'язання компенсувати страхові випадки, але це не скасовує вищезазначених винятків.

Страхування є важливим інструментом управління ризиками і часто використовується для захисту та управління фінансами від збитків. Оцінка ризиків повинна бути чітким підтвердженням того, як страхувальник користується або не використовує страхування як інструмент зниження ризику.

Позитивний вплив страхування на розвиток не викликає сумнівів. Але виміряти його залишається складно, оскільки взаємозв'язок працює в обох напрямках: економічний розвиток заохочує розвиток страхування, яке, у свою чергу, зміцнює економіку – своєрідне коло доброчесності.

Якщо вплив на зростання важко оцінити, це також тому, що роль страхування важко відрізнити від ролі фінансового сектора в цілому. Страхування знайде сприятливе середовище лише за наявності додаткових фінансових установ, які, дозволяють монетизувати економіку та поширювати комерційні практики, але також пропонують засоби об'єднання ризиків. Страхування також потребує фінансових ринків, які є достатньо складними та динамічними, щоб ефективно розподіляти заощадження між різними секторами економіки.

Незважаючи на ці обмеження, дослідження Світового банку показує, що страхування має позитивний і значний вплив на економічне зростання. Це відрізняє страхування життя, вплив якого дійсно значний лише на країни з високим рівнем доходу, від страхування, не пов'язаного з життям, вплив якого є значним на всі країни [45].

Одним із головних корисних ефектів страхування є його роль як джерела заощаджень для активних секторів економіки. Страхова галузь (включаючи пенсійні фонди) є найбільшим інвестором на фінансових ринках.

Наприклад, у Франції інвестиції в страхування життя становлять 75% валового внутрішнього продукту (ВВП) [42].

Ефективне управління ризиками є головною рисою будь-якої успішної програми традиційного страхування. У 2023 році топ-4 ризики у звіті Allianz є однаково важливими для компаній усіх розмірів у всьому світі – великих, середніх і малих – а також для основних європейських економік і США (окрім енергетичної кризи). Занепокоєння щодо ризиків для підприємств у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Африки демонструють певні відхилення через війну в Україні та її економічні та політичні наслідки [13].

Ризики розвиваються, вони змінюються відповідно до технологічного розвитку та організації суспільства, тоді як страхування має слідувати цій еволюції.

Сучасні методи оцінки ризиків стикаються з появою нових ризиків, які ставлять під сумнів оцінки та інтерпретації страховиків. Нові ризики, які також називаються «гіпотетичними ризиками», являють собою набір ризиків, які іноді досягають меж страхування через складність оцінки їхніх можливих наслідків.

Насправді страховики передбачають ці ризики, незважаючи на складність, пов’язану з відсутністю історії, заднім числом і, отже, статистики, на яку можна покладатися. Тоді страховики можуть бути зобов’язані обмежити можливість страхування цих нових ризиків через складність оцінки всіх можливих наслідків цих ризиків.

Ми можемо говорити про нові ризики для кіберризиків, дематеріалізацію бірж, нові ризики в особистому страхуванні або навіть збільшення великомасштабних ризиків, таких як кліматичні катастрофи та технологічні ризики. Ці ризики важко ідентифікувати, оскільки це нові ризики, для яких історія та минулі дані є відносно слабкими, і тоді страховики діють більше на основі інтерпретації, ніж оцінки. Ці ризики важко передбачити, вони постійно розвиваються, і їхній фінансовий вплив часто є значним. Ці різноманітні ризики ще не дуже часті, але вони,

ймовірно, виникнуть у будь-який час і завдадуть серйозної шкоди. Це ризики, які, якщо вони матеріалізуються, можуть поставити під загрозу фінансову спроможність страхових компаній компенсувати збитки. Тоді особливо побоюються ефекту доміно, оскільки суми компенсацій, що постійно зростають, ставлять під загрозу фінансову спроможність страховиків**.**

Крім того, їх фінансовий вплив неможливо точно визначити кількісно, оскільки методи актуарного управління ризиками важко застосувати. Крім того, дані, надані різними експертами, дуже змінюються, і їх існування не завжди можна продемонструвати з упевненістю. Зв'язок між ризиком і катастрофою часто важко визначити.

Кіберінциденти, такі як збої в IT, атаки програм-вимагачів або витоки даних, вже другий рік поспіль вважаються найважливішими ризиками в усьому світі. Ризик кіберінцидентів також вважається найбільшою небезпекою в 19 країнах, зокрема, в Канаді, Франції, Японії, Індії та Великобританії. Це ризик, який є найбільшим болем маленьких компаній (<$250 млн. річного доходу). За даними Allianz Cyber Center of Competence, частота атак програм-вимагачів залишається високою у 2023 році, тоді як середня вартість витоку даних досягла найвищого рівня за весь час і становить 4,35 мільйона доларів США, а у 2023 році очікується, що вона перевищить 5 мільйонів доларів США. Для компаній у багатьох країнах 2023 рік, імовірно, стане ще одним роком підвищених ризиків переривання бізнесу (BI Business Interruption), оскільки багато бізнес-моделей вразливі до раптових потрясінь і змін, які, у свою чергу, впливають на прибутки та доходи. BI посідає 2-е місце в усьому світі та є ризиком №1 у таких країнах, як Бразилія, Німеччина, Мексика, Нідерланди, Сінгапур, Південна Корея, Швеція та США [13].

Тому страховики і, зокрема, актуарії, мають труднощі з моделюванням витрат, які можуть спричинити ці різні ризики, які продовжують зростати. Сьогодні завдання для страховиків полягає в тому, щоб мати можливість

визначити вартість цих ризиків шляхом моделювання претензій за допомогою ефективної оцінки, яка дала б змогу передбачити виникнення значних претензій.

Зрештою, така ефективна оцінка страховиками має забезпечити краще управління застрахованими ризиками, одночасно зміцнюючи їхню фінансову стабільність. Тому страхові компанії повинні адаптуватися, використовуючи нові процеси, які дозволять їм покращити розуміння ризиків, щоб підвищити різні пороги прибутковості. Одним із найпрогресивніших рішень було б звернення до цифрових технологій, а точніше до пов'язаних об'єктів, щоб краще зрозуміти страхові ризики.

Щорічно, Allianz Risk Barometer проводить рейтинг бізнес-ризиків, розроблений корпоративним страхувальником Allianz Group Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS) у співпраці з іншими підрозділами Allianz (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Найважливіші глобальні бізнес-ризики у 2023 році [13]

У 2023 році участь у дослідженні взяли 2712 експертів з управління ризиками в 94 країнах і територіях, включно з генеральними директорами,

ризик-менеджерами, брокерами та страховими експертами. Згідно звіту Allianz Risk Barometer за 2023 рік, ризики від кібератак, переривання господарської діяльності та інфляційного тиску продовжуватимуть загрожувати бізнес-одиницям будь-якого розміру.

У минулому страховий сектор залишався слабко вразливим до ризику ліквідності. Це можна визначити як ризик, пов'язаний із швидким і необхідним продажем портфелів активів для виплат страхувальникам згідно з умовами проданих контрактів.

Слід зазначити, що під час натиску найсерйознішої економічної та фінансової кризи в час військових дій в Україні, потреба зрозуміти та визначити механізми, які майже поставили під загрозу міжнародні фінанси, була важливою для владних структур, регуляторів та професіоналів. Воєнний стан в Україні та поширення геополітичної напруги збільшують ризик широкомасштабних кібератак з боку державних кібервійськ. Крім того, наразі, недостатність фахівців з кібербезпеки створює проблеми щодо підвищення безпеки. Якщо з цього періоду було введено запобіжні заходи для регулювання фінансової системи, очевидно, що багато питань щодо загроз і ризиків залишаються.

Страховий сектор зазнав багатьох змін, здебільшого нормативних, безсумнівно, найбільших у фінансовому секторі. Перспективне збагачення теоретичних знань і практичного застосування сектору страхування з ризиків і невизначеності має достатньо ретроспективного досвіду для аналізу останніх змін у страхуванні.

Кількісна оцінка ймовірності та фінансового впливу подій, які відбуваються у клієнта та вимагають участі врегулювання страховиком; і здатність розподілити ризик виникнення цих подій серед інших страхових андеррайтерів на ринку – основна мета страхування. Робота з управління ризиками зазвичай включає застосування математичного та статистичного моделювання для визначення відповідного страхового покриття та вартості страхового ризику.

Метою програми управління страхуванняризиками є мінімізація збитків і витрат, що виникають через певні операційні ризики, які бере на себе суб'єкт господарювання, наприклад прямі витрати на заходи із запобігання збиткам, страхові премії, понесені збитки та відповідні адміністративні витрати. Загалом, керівництво повинне визначати максимальний збиток, який готове прийняти та повинен, як мінімум виконувати та документувати щорічний огляд управління страхуванням.

Суб'єкт господарювання, який продає товари, роботи чи послуги виставляючи рахунки клієнтам, в той же час надає або короткий, або тривалий період надає можливість скористатися комерційним кредитом (або аванс, або плата після отримання/виконання товарів/робіт/послуг). Часто вважають, що коли наданий період платежу короткий, кредитний ризик клієнта знижується. Однак це не те, тому що кредитний ризик виникає, коли продавець передає контроль над продуктом або послугою покупцеві до того, як узгоджена винагорода була сплачена. Тривалість періоду виплати не впливає на сам ризик. Кінцева мета страхування – запобігти або мінімізувати майбутні кредитні втрати.

Для мінімізації ризиків суперечок через гарантії щодо бізнес структур, у провідних світових економіках, зазвичай, використовують страхування відповідальності за гарантіями (representations and warranties insurance, R&W), особливо це стосується великих угод. В Україні, такий підхід не є поширеним, оскільки страховик і страхувальник узгоджують позиції щодо майбутніх гарантій здебільшого шляхом поступок і компромісів [12].

Підтримання адекватного страхування само по собі не слід розглядати як задовільну заміну інших елементів діяльності в управлінні ризиками. Крім того, кожна регульована установа повинна встановити стандарти, коли необхідне страхове покриття та встановити критерії відповідного страхового покриття.

Проте, страхування як інструмент управління ризиками, не є універсальним, оскільки має обмеження, які можуть, в свою чергу, бути

пов’язаними з типом, підходом та ставленням зацікавлених сторін до фінансового ризику [41].

Успішна програма оцінки ризиків має відповідати юридичним, договірним, внутрішнім, соціальним та етичним цілям, а також йти в ногу з новими правилами, пов’язаними з технологіями. Зосереджуючи увагу на ризиках і впроваджуючи необхідні ресурси для їх контролю та пом’якшення, бізнес захищає себе від невизначеності, зменшує витрати та підвищує ймовірність стійкості та успіху бізнесу.

На відміну від інших секторів, таких як банківська справа та управління активами, чинне законодавство в секторі страхування залишається досить обмеженим щодо способів управління ризиком ліквідності.

З точки зору страхових компаній, необхідність кращого фіксування ризику ліквідності зумовлена не лише нормативними вимогами. Однак, оскільки страховик буде прагнути краще враховувати моніторинг ризику ліквідності в усій своїй діяльності, його партнери з управління активами, постачальники розрахункових одиниць або менеджери єврофондів повинні бути в змозі підтримати його та надати йому з необхідною інформацією та даними.

Точніший показник ліквідності для різних класів активів має бути встановлений з кількох причин:

- **У зв’язку з бажанням компаній суттєво розширити маркетинг контрактів, пов’язаних з пайовиками**, оцінка вартості ліквідності повинна бути інтегрована в ціноутворення контрактів. Страховик фактично повинен гарантувати ліквідність договорів страхування життя. Контракти, що стосуються активів нерухомості або незареєстрованих інвестицій, повинні вимірювати цей компонент.
- **Щоб підвищити результативність своїх єврофондів**, компанії посилюють свій вплив на альтернативні інвестиції, інфраструктурні проекти,

незареєстровані акції або пряму нерухомість. Таким чином, краще моделювання класів активів стає серйозною проблемою для відділів ризиків.

Стосовно методологій, які необхідно застосовувати для вимірювання ліквідності своїх активів, страхові компанії можуть покладатися на практику керуючих компаній або банківських установ. Дійсно, нормативна база для цих двох секторів є більш зрілою.

Виникнення окремої події за зобов'язаннями, як-от масове погашення або пандемія, не викликає серйозної кризи ліквідності. Поєднання кількох подій виглядає тим обтяжливим фактором, який може призвести до системної кризи галузі. Тому управління ліквідністю вимагає інтеграції кореляції між різними сценаріями стресу. Однією з основних проблем також буде відновлення якісних даних із систем управління для калібрування вимірювань неліквідних активів або моделювання потреб у грошових потоках відповідно до стресових сценаріїв щодо зобов'язань.

Нарешті, важливо, щоб страхові організації запровадили надійну процедуру управління ризиком ліквідності. Це повинно дозволити суб'єкту господарювання забезпечити достатню ліквідність у нормальному середовищі, а також у стресовій ситуації. Страховик повинен мати можливість ідентифікувати, вимірювати, керувати та регулярно повідомляти про ризик ліквідності.

Система управління ризиками дозволяє страховій компанії ідентифікувати, вимірювати, контролювати, управляти та звітувати про ризики, яким вона піддається або може бути піддана, на індивідуальному та сукупному рівнях, а також про взаємозалежності між цими ризиками. Ця система управління ризиками інтегрована в організаційну структуру, процеси прийняття рішень та інформаційні процедури страхової компанії.

Якщо боротьба з шахрайством за останні роки посилилася, об'єкти, пов'язані за кількістю переданої інформації, можуть виявитися потужним інструментом у боротьбі з шахрайством для страховиків.

Небажання страхувальників щодо цих нових методів розуміння ризику все ще є значним. Останні ще не в більшості погоджуються з появою поведінкового страхування, орієнтованого на особистість, з метою зміни страхової премії. Клієнти справді неохоче діляться своєю інформацією таким чином.

По суті, страховики стикаються з законодавством, яке інколи блокує використання персональних даних страхувальників, водночас змушені мати справу з появою на ринку нових конкурентів.

Страхувальники, якщо вони відкриті до нових технологій, можуть неохоче використовувати їхні персональні дані, що може збільшити їхні страхові внески.

Ризик полягає в тому, що застрахована особа відчуває, що її страховик стежить за нею, і таким чином спотворює свою поведінку, щоб отримати вигоду від значного зниження премії. Якими засобами будуть боротися з цим шахрайством страховики? Користувач може, наприклад, позичити свій електронний браслет більш здоровій людині, щоб зменшити свій страховий внесок.

Ми також можемо дивуватися щодо підписки застрахованої особи, яка становить більший ризик, ніж інші (поганий водій, погане здоров’я, відсутність системи захисту в будинку). Страховику буде складно змусити їх підписатися на підключені пропозиції просто через цікаві переваги, які надають останні.

За такої логіки ризики більше не розподілятимуться, і взаємність може бути значно послаблена. Насправді страховик, який не базує свої ціни на індивідуальному аналізі ризику, зіткнеться з так званою клієнтурою «під загрозою», яка бажає уникнути динамічного ціноутворення, водночас спостерігаючи, як її найменш ризикована клієнтура залишає, бажаючи отримати вигоду від зниження премії серед конкуренти, що пропонують зв'язані пропозиції.

Також з економічної точки зору використання цих об’єктів може становити проблему. Якість системи управління ризиками є тим більш важливою, оскільки середовище для страхових компаній увійшло в стан перманентної потрійної кризи: зростання небезпек у реальному світі (природні катаклізми, кліматичні та технологічні ризики), зростання волатильності у фінансовій сфері і сильна невизначеність щодо нормативно-правової бази, пруденційної чи бухгалтерської.

Тому систему управління ризиками європейських страхових компаній було адаптовано до вимог директиви Solvency II. Вимоги Solvency II охоплюють всю сферу управління ризиками та структуровані на три основи: перша: кількісні вимоги, зокрема щодо розрахунків технічних резервів і власних коштів; друга: вимоги щодо організації та управління організаціями; третя: вимоги щодо пруденційної інформації та публікації.

Цінність страхування полягає в захисті, який воно забезпечує від збитків, що виникають внаслідок хибного рішення в діяльності або з інших причин, які не залежні від діяльності. Конкретні страхові потреби необхідно оцінювати на від випадку до випадку. Лише шляхом перегляду кожної чинної політики того чи іншого господарюючого суб’єкту можна визначити фактичний ступінь покриття та захист. Крім того, має бути управління страхуванням відображено в планах безперервності бізнесу регульованої організації як потенціал захисту від втрат та помилок, які можуть настати через подію, що виведе з ладу діяльність суб’єктів господарювання.

Макроскопічне бачення страхування має сьогодні мати справу з новим підходом, зосередженим на самому страхувальнику. Ринок пов’язаних об’єктів повинен дозволити страховикам краще знати своїх клієнтів і таким чином мати можливість персоналізувати ризики. Конкретно, пов’язані об’єкти мають у кінцевому рахунку зробити можливим накопичення більш детальної інформації про застраховану особу, таку як її манера водіння, її спосіб життя, її будинок, в обмін на які страховик пропонуватиме

індивідуальні пропозиції, використання, менш дорогі та що, перш за все, дозволить краще зрозуміти ризики.

Тому страхові компанії повинні покладатися на більш точні індикатори, такі як пов’язані об’єкти, які можуть дозволити їм уточнити прогнозовану вартість позовів за допомогою кращої оцінки ризику.

Таким чином, страховики зацікавлені в значних інвестиціях у цю сферу, покладаючись на поточні методи оцінки ризиків (статистику збитків, інформацію про андеррайтинг тощо), якими вони вже володіють, щоб рухати тему вперед і прийти до рішення, яке буде життєздатним. Страховики повинні будуть протистояти різним зацікавленим сторонам (законодавцю, виробнику автомобілів або виробнику пов’язаних об’єктів, медичному страхуванню тощо), щоб змінити законодавство, а також менталітет, стверджуючи, що вигоди від пов’язаних об’єктів переважують недоліки, які вони спричиняють. для їхнього приватного життя.

Зіткнувшись із масштабними загрозами (ядерна аварія, епідемія, теракт, природна атака чи макроекономічна криза), страховий сектор не може покрити всі ризики сам по собі. Держави мають численні методи розподілу ризиків на глобальному рівні. Міжнародні фінансові установи пропонують різні рішення. Але страхування може зіграти вирішальну роль. Мобілізуючи заощадження агентів, це сприяє кращому управлінню ризиками, одночасно зменшуючи бюджетний тиск на держави. Останні таким чином звільняють ресурси для фінансування інших пріоритетів і таким чином повністю трансформуються для розвитку.

ВИСНОВКИ

Підприємницька діяльність як фізичних, так і юридичних осіб в тій чи іншій мірі зіштовхується з різноманітними ризиками внутрішнього і зовнішнього середовища, залежність від яких вливає на рівень ефективної діяльності. Ризик визначається як ймовірність події та її наслідків від економічної та політичної ситуації в країні, хоча ця величина мінлива, проте, зазвичай циклічна. Управління ризиками – це використання процесів, методів та інструментів для управління цими ризиками шляхом впровадження процесів, методів та інструментів для боротьби з наслідками подій, які визначені як такі, що становлять суттєву загрозу для бізнесу.

З'ясовано, що кожен сектор підприємницької діяльності має свої особливості, проте, більшість ризиків можуть мати численні наслідки, якщо їх не керувати належним чином. Страхування бізнес-ризиків стає дедалі розповсюдженим серед підприємницьких структур. Корпоративне страхування, особливо гостро постає під час кризи, коли недостатньо резервів для провадження діяльності, а інвестори не можуть своєчасно фінансувати.

Виявлено, що з липня 2020 року НБУ став регулятором страхового ринку України. Як регулятор НБУ ініціював прийняття нового Закону «Про страхування», який був прийнятий Верховною Радою України 18 листопада 2021 року, набрав чинності 19 грудня 2021 року та буде введено в дію 1 січня 2024 року. Закон запроваджує нові прогресивні підходи регулювання та нагляду за ринком страхування, які відповідають найкращим світовим та європейським практикам.

Встановлено, що у 2020-2022 рр. ринок страхування ризиків розпочинає тренд на розвиток і трансформацію. Стрімке зниження кількості страховиків на страховому ринку на 153 од. або на 119,5% за досліджуваний період пояснюється тим, що регулятор виводить страхові компанії, які не були активними, у випадку непрозорої структури власності, неподання

звітності, недотримання нормативів, скарги від клієнтів. Орієнтовно 20% компаній добровільно відмовилися від ліцензій.

З'ясовано, що страхові премії визначаються ймовірністю того, що страхувальник зазнає збитків або непередбачених обставин на основі конкретних характеристик ризику, які розглядаються як показники потенційних збитків. Компанії, які вживають заходів для зниження ризику, швидше за все, спостерігатимуть зниження страхових премій. Загальний розмір валових страхових премій на страховому ринку України зазнав зменшення у 2022 році порівняно з 2018 роком на 9705,7 млн грн. Військові дії на території України зумовили загальне зниження валових страхових премій в 2022 році порівняно з 2021 роком на 25,3%, в т.ч. від страхувальників-фізичних осіб на 13,7%, від перестрахувальників на 67,1%, від юридичних осіб на 42,4%. Загальний розмір валових страхових виплат також мав суттєве зниження у 2022 році порівняно з 2021 роком на 38,1%. Водночас відношення страхових виплат до премій, за досліджуваний період мало тенденцію до зростання і досягло рекордного значення у 2021 році 36,1%. Проте у 2022 році відбулося зменшення на 3,3%. Такий значний ріст ступеня виплат опосередковано підтверджує про посилення конкуренції за клієнтів, а з іншого боку, тенденція до зростання відносного рівня виплат призводить до загрози фінансової стійкості самих страхових компаній щодо страхування ризиків, оскільки погіршується їх спромога генерувати прибутковість та втримувати несталий баланс між обсягами страхових виплат та премій.

Встановлено, що наявність ризиків у діяльності господарської бізнес-одиниці вимагає відповідного ризик-менеджменту для вирішення проблем управління ризиками. Ефективним методом управління ризиками є страхування, під яким слід розуміти систему економічних відносин, що включає сукупність форм і способів формування цільових засобів і їх використання для відшкодування збитків внаслідок різноманітних непередбачуваних негативних явищ (ризиків), а також як надання допомоги

громадянам, коли в їхньому житті відбуваються певні події. Варто відмітити, що прибуток та збиток отриманий при проваджені діяльності страховими компаніями мали нестійку тенденцію. Впливовими факторами на кінцевий результат діяльності страхових компаній стали військові дії, тимчасова окупація території України, а також вимушена еміграція населення з країни.

Розглянувши структуру видів страхування за 1 півріччя 2023, виявлено, що найбільша сума страхових премій надійшла від страхування КАСКО– 23,8%, ОСАЦВ – 18,2%, ДМС – 14,3%, Зелена картка – 11,8% та страхування життя – 11,1%.

Дослідивши п’ять основних видів страхування, від яких найбільше надійшло страхових премій за досліджуваний період, варто відмітити, що лідерами стали надходження від КАСКО та ОСАЦВ. Першопричиною зростання цих страхових премій є інфляція, яка вплинула на зростання вартості транспортних засобів, автозапчастин та ремонту в цілому. Другою причиною є відновлення кількості застрахованих транспортних засобів за цими видами. Через війну понад 5 мільйонів біженців з України були зареєстровані для тимчасового захисту в Європі. Ті з яких, що виїжджали на автомобілях, – зобов’язані були придбавати страховий сертифікат «Зелена картка», без якого неможливо в’їхати на територію Європи. Також зріс обсяг міжнародних вантажних та пасажирських перевезень. Все це спричинило різке зростання попиту на Зелену картку.

Успішна програма оцінки ризиків має відповідати юридичним, договірним, внутрішнім, соціальним та етичним цілям, а також йти в ногу з новими правилами, пов’язаними з технологіями. Зосереджуючи увагу на ризиках і впроваджуючи необхідні ресурси для їх контролю та пом’якшення, бізнес захищає себе від невизначеності, зменшує витрати та підвищує ймовірність стійкості та успіху бізнесу. Система управління ризиками дозволяє страховій компанії ідентифікувати, вимірювати, контролювати, управляти та звітувати про ризики, яким вона піддається або може бути піддана, на індивідуальному та сукупному рівнях, а також про

взаємозалежності між цими ризиками. Ця система управління ризиками інтегрована в організаційну структуру, процеси прийняття рішень та інформаційні процедури страхової компанії.

Список використаних джерел

1. ARX – це впевненість. URL: https://arx.com.ua/pro-kompaniyu
2. Автострахування. URL: https://sgtas.ua/
3. Бурковська А. В., Хоренженко В. В. Розвиток фінтех-індустрії у кризовий період. *Modern Economics.* 2020. № 20. С. 36-40. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-06
4. Вербіцька І.І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 5(22). С. 282–289.
5. Власюк С.А. Особливості функціонування страхової діяльності аграрної сфери України. *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва :* матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 27-28 квітня 2023 р./ За ред. І. Перевозової. – Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. – 810 с. https://lib.udau.edu.ua/items/235e8763-1a42-4f78-b8c1-d68197c25806
6. Власюк С.А., Заярна В.О. Особливості страхового ринку в Україні. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин, матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. 26 травня 2022 р. Умань : 2022. 221 с.
7. Власюк С.А., Катеринич А.М. Особливості страхування вантажоперевезень в сучасних умовах. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин, матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. 26 травня 2022 р. Умань : 2022. 221 с.
8. Власюк С.А., Сакалюк А.В. Теоретичні аспекти страхової діяльності аграрної сфери. Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», 6-7 червня 2022р. Уманський НУС. Умань. 176 с.
9. Власюк С.А., Хомутовська Д.А. Розвиток агрострахування в сучасних умовах. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин, матеріали XVII Міжнародної науково-практичної

конференції. 26 травня 2022 р. Умань : 2022. 221 с.

10. Власюк С.А., Ясінський О.Р. Особливості проведення антикризового управління діяльності страхових компаній. Соціально-економічні засади формування економічної системи України / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. 161 с.

11. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання : моногр. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.

12. Ігонін В. Як працює страхування ризиків в інвестиційних угодах. *Економічна правда.* URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/20/701340/

13. Кіберінциденти очолили список головних бізнес-ризиків – Allianz Risk Barometer 2023. URL: https://10guards.com/ua/articles/cyber-incidents-among-top-business-risks-allianz-risk-barometer-2023/

14. Ключові тенденції страхового ринку України у 2023-2024 роках. Упевнений рух до Європейського Союзу. Національна Асоціація Страховиків України. URL: https://www.nasu.com.ua/klyuchovi-tendencziyi-strahovogo-rynku-u/

15. Корват О.В. Розвиток методичних підходів до оперативного аналізу страхової діяльності. URL: https://314.pdconf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01f

16. Ланг С.Р. Страховий портфель як об’єкт управління в системі ризик-менеджменту страховика. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2017. No 5. С. 221–226.

17. Мальований М.І., Прокопчук О.Т., Мальована М.М. Концептуальні засади розвитку програм мікрострахування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва.* 2021. №98(2). С. 29-40. 10.31395/2415-8240-2021-98-2-29-40

18. Марценюк-Розарьонова О.В., Бондар А.В. Аналіз фінансового потенціалу страхової компанії та механізму його формування. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. №22. С. 61-65. URL:

http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2018/12.pdf

19. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку : монографія / О.С. Дмитрова та ін. ; за заг. ред. С.О. Дмитрової. Суми : УАБС НБУ, 2010. 264 с. 546

20. Наливана О.Г., Власюк С.А. Особливості управління ризиками з використанням економічних інструментів страхування. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», 6-7 червня 2023р. Уманський НУС. Умань. 99 с.

21. Наливана О.Г., Власюк С.А. Страхування як ключовий елемент стратегії управління ризиками. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023р. – Умань :УНУС. 2023. 320с.

22. Непочатенко О.О., Власюк С.А., Бондаренко Н.В., Поліщук К.С. Сучасний стан екологічного страхування в умовах загострення екологічної ситуації в Україні // *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол. О.О. Непочатенко (відп.ред.) та ін. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2019. Вип. 94.Ч. 2: Економічні науки. С. 45-58.

23. Непочатенко О.О., Прокопчук О.Т., Мальований М.І. Інноваційні підходи до використання потенціалу агрострахування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва.* 2021. №98(2). С. 6-20. 10.31395/2415-8240-2021-98-2-6-20

24. Нечипорук Л.В. Теоретичні аспекти страхового бізнесу. Economic Development: Global Trends and National Peculiarities. – Collective monograph. – Poland: “Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. С. 530-545. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18150/1/Nechyporuk_530-546.pdf

25. Огляд небанківського фінансового сектору. URL: https://forinsurer.com/files/file00727.pdf

26. Огляд страхового ринку України за 1 півріччя 2023 року.

Insurance TOP. 2023. №3(95). С. 16-20. URL: https://forinsurer.com/files/file00746.pdf

27. Пластун В.Л., Домбровський В.С. Формування оптимального портфеля страхових послуг. *Актуальні проблеми економіки.* 2020. No 1. С. 335–341. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/ape_2020_1_41.pdf

28. Поліси "Зелена картка": у І півріччі зросла кількість укладених договорів. URL: https://banki.ua/news/polisy-zelena-kartka-u-i-pivrichchi-zrosla-kilkist-ukladenyh-dogovoriv

29. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text

30. Прокопчук О. Т., Цимбалюк Ю. А., Мельник К. М. Інвестиційна діяльність страхових організацій в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 16. С. 5-12. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.16.5.

31. Прокопчук О.Т., Колотуха С.М. Видова сукупність страхових продуктів на агростраховому ринку України. *Банківська справа*. 2021. № 1 (153). С. 85-102.

32. Ринок страхування: що очікує учасників з прийняттям нового регулювання. URL: https://www.kinstellar.com/upload/New%20Insurance%20Market%20Regulation_Ukraine_Jan%202022_UKR.pdf

33. Саманова К.Д., Тарасова К.І. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання : монографія. Одеса : Гуляєва В.М., 2017. 234 с.

34. Стандарт ризик-менеджменту Федерації європейських асоціацій з ризик-менеджменту (RiskManagement Standard, FERMA – p. 6). URL: http://www.ferma.eu/ Defaul.aspx? tabitd=195

35. Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації. *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2011. Вип. 2(5). URL: http://

sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snynvh.pdf

36. Страхування під час війни. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/

37. Страхування підприємницьких ризиків. URL: https://iic.kharkov.ua/ua/strahuvannya-pidpriiemnickih-rizikiv-0

38. Терещенко Т.Є., Шутова Д.М. Формування оптимального страхового портфеля страхової організації. *Інтернаука.* 2018. No 2(42). 2 т. С. 67–71.

39. УНІКА. Про компанію. URL: https://uniqa.ua/about_us/about_company/

40. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40-44. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

41. Шостак Л.Б., Петровська І.О. Страхування як економічний інструмент управління ризиками у сфері індустрії гостинності та сталого розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2020. №7-8. С. 29-46. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/strahuvannya-yak-ekonomichniy-instrument-upravlinnya-rizikami-u-sferi-industriyi-gostinnosti-ta-stalogo-rozvitku

42. Kamega A. (2013), L’actuariat en Afrique subsaharienne francophone : une discipline indispensable au développement de l’assurance vie, Financial Afrik, 18 juin 2013.

43. Laporte N. (2002) Appariement de l’actif et du passif d’un assureur vie par l’utilisation de produits dérivés. Assurances, janvier, No 4, 565-588.

44. Markowitz H.M. (1959). Portfolio Selection. Efficient Diversification of Investments. URL: https://cowles.yale.edu/sites/default/files/files/pub/mon/m16-all.pdf

45. Patriat L. Le rôle du secteur de l’assurance dans le développement. Techniques Financières et Développement 2016/1 (n 122), pages 7 à 14. URL: https://www.cairn.info/revue-techniques-financieres-et-developpement-2016-1-page-7.htm?ref=doi